

УДК 374:613:577.23

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ДО ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ-МИЛУВАННЯ ПРИРОДОЮ**

Мелаш Валентина Дмитрівна

к.пед.н., доцент

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Варениченко Анастасія Борисівна

аспірантка

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Михайлова Наталія Олександрівна

вчитель початкових класів

Комунальний заклад освіти «Навчально-виховний комплекс №70»
середня загальноосвітня школа-дошкільний
навчальний заклад (ясла-садок) Дніпровської міської ради

Анотація: у статті надається аналіз процесу милування як компонента еколого-естетичного виховання, тісно пов'язаного із традиціями художньої, етичної та філософської культур, та як інтерактивної технології у системі еколого-естетичного виховання, яка має психологічний вплив на духовний світ молодшого школяра. Автори визначають педагогічні умови проведення уроків-милування.

Ключові слова: милування природою, як компонент еколого-естетичного виховання; педагогічні умови проведення уроків милування; підготовка майбутнього вчителя; молодші школярі.

Милування – надзвичайно цікавий компонент еколого-естетичного виховання, тісно пов'язаний із традиціями художньої, етичної та філософської культур.

Висока українська емоційність, чутливість і ліризм, що виявляється в естетизмі українського народного життя та обрядовості, в артистизмі вдачі, у прославленій пісенності, у яскравості декоративно-ужиткового мистецтва, у концентрованій спрямованості на самопізнання через природу та у тонких рефлексіях на її красу, визначають певне світобачення і життєдіяльність народу – «дух нації», або українську ментальність.

Українська педагогіка, враховуючи особливості національного характеру, завжди намагалася розвинути в дитині належну емоційну чутливість до проявів прекрасного в навколишній дійсності. Серед факторів естетичного впливу найбільша перевага віддавалася красі та мальовничості рідної природи. Сприймання мальовничих пейзажів, розглядання квітів, яскравих комах – усе це допомагає дітям навчитись відчувати прекрасне, викликає у них бажання милуватися природою, оберігати її, самим творити красу і добро [4, с. 134].

Милування природою можна розглядати і як інтерактивну технологію у системі еколого-естетичного виховання, яка має психологічний вплив на духовний світ дитини. Це не просто процес спостереження за її об'єктами або фіксація змін у навколишньому середовищі, та їх пояснення з точки зору причинно-наслідкових зв'язків. Оскільки, милуватися красою – це значить зробити її предметом особливої уваги, духовно з'єднуватися з нею. Милування обов'язково передбачає момент оцінки. Найважливіше те, що в цій оцінці домінують естетичні параметри [3, с. 63].

Естетичне сприймання природи не вичерпується її сенсорним пізнанням. Слід, підносити дитяче сприймання на належний емоційно-образний рівень та організовувати оцінну діяльність дітей. У цьому значно допоможуть експресивність слова вчителя, виразність пантомімічних реакцій, а також вдалий добір та доречне застосування художніх активізаторів:

1. засоби усної народної творчості

- загадки (стислі твори, що містять метафоричне запитання): 1. Черета не лічена, толока не міряна, пастух не найманий (зірки, небо, місяць). 2. Скатертину біла увесь світ закрила (сніг);

- приказки та прислів'я (містять узагальнені висновки з життєвого досвіду): 1. Кому місяць світить, тому і зорі всміхаються. 2. Місяць – батько, зірка – мати, сонце – їх дитятко. 3. Сонце гріє, сонце сяє – вся природа воскресає;

- казки про тварин (сюжетний твір усного походження, в основі якого – захоплююча розповідь про вигадані події і явища, які сприймаються й переживаються як реальні): «Солом'яний бичок», «Вовк, Собака і Кіт», «Котик і Півник», «Рукавичка», «Колобок»;

3. спадщина українських письменників

- (байка Л. Глібова «Чиж та голуб»).

Весною Чижик молоденький, Такий співучий, проворненький, В садочку все собі скакав Та якось в западню й попав; Сердега в клітці рветься, б'ється... А Голуб бачить та й сміється:

- А що? Попавсь? От тобі й на! Вже, певно, голова дурна... Не бійсь, мене б не піддурили, Хоч як би не хитрили, Бо я не Чижик! Ні... оце! - Аж гульк – і сам піймавсь в сильце.

Ото на себе не надійся, Чужому лихові не смійся!

Естетичні почуття – це емоційні ставлення людини до прекрасного в природі, в житті і в мистецтві. І як будь-які почуття виникають і розвиваються в процесі пізнання, а вирішальне значення у виникненні та закріпленні емоцій можуть мати вчинки дорослих, їх власне ставлення до навколишнього середовища.

Перед початковою школою, яка відіграє вирішальну роль у прищепленні дітям почуття відповідальності за рідну природу, стоять завдання: викликати в дітей емоції на різноманітні явища та об'єкти природи, бажання насолоджуватися природою, прагнення проявити свої почуття від спілкування з нею засобами художнього слова, мистецтва, розкрити дітям значення природи як частини культури, формувати в молодших школярів екологічну культуру, усвідомлення, що в природі все збалансовано.

Але для того, щоб уроки на природі розвивали здібності й виховували в учнів прекрасні почуття, необхідні професійно підготовлені вчителі, які матимуть

наступні якості (екологічну компетентність, екоцентричний світогляд, екологічну відповідальність тощо).

Проблему підготовки майбутнього вчителя початкової школи до означеного виду діяльності вивчалася низкою дослідників (О. Біда, Ю. Бойчук [1], О. Вахтоміна, М. Іскакова, Н. Казанішина, Т. Кучай, В. Мелаш [2]).

Під екологічною підготовкою майбутнього вчителя початкової школи розумітимемо систему цільових, змістових, технологічних параметрів екологічної освіти, спрямованих на становлення професійно-особистісної позиції майбутнього вчителя початкової школи, заснованої на еколого-гуманістичних цінностях, знаннях, уміннях; його здатність сприймати освітній процес в узгодженні педагогічної та екологічної освіти.

Нами було виокремлені такі професійно важливі функції вчителя початкової школи:

- мотиваційно-спонукальну (стимулює вчителя до реалізації творчого потенціалу в еколого-педагогічній діяльності; актуалізує його здатність до вияву витримки, наполегливості, до мобілізації своїх зусиль при подоланні труднощів, що виникають у процесі екологічної освіти молодших школярів; уміння осмислювати екологічні явища, встановлювати взаємозв'язки і взаємозалежності в світі природи; робити висновки, узагальнення щодо стану природи, необхідності розумної і взаємовигідної взаємодії з нею, спонукає майбутніх фахівців до природоохоронної діяльності);
- освітню (активізує самоосвітню діяльність вчителя в екологічній сфері, розвиває адекватні, гуманістично-спрямовані уявлення студентів про взаємозв'язки в системі «людина-суспільство-природа» і в самій природі, сприяє усвідомленню себе частиною природи і природи як середовища проживання людини й естетичної досконалості, усвідомленню ролі екологічних знань у гармонізації взаємовідносин людини і природи та попередженні незворотного порушення екологічної рівноваги);

- технологічну (реалізація індивідуальної системи професійних еколого-педагогічних знань, умінь, навичок у реальному освітньому процесі початкової школи);
- прогностичну (розвиток у майбутніх учителів умінь прогнозувати можливі наслідки тієї чи іншої діяльності людини в природі, необхідності проведення будь-яких профілактичних або реабілітаційних заходів для користі природи;
- рефлексивну (полягає в систематичному самоаналізі вчителем свого рівня професійної еколого-педагогічної діяльності та розробці на основі результатів самоаналізу програм самовдосконалення з екологічного виховання й освіти молодших школярів) [2, с.156].

Уроки милування природою з учителем, який не знає назв трав, квітів, дерев і їх особливостей, не відрізняє грицики від конюшини, лободи, полину, чистотілу і не вміє показати відтінки кольорів, перейнятися казковою красою лісу, галявини, парку, скверу, можуть перетворитися в стомлюючу прогулянку на свіжому повітрі.

Нами було виокремлені наступні педагогічні умови, що надають можливість ефективно організовувати уроки-милування для учнів молодшого шкільного віку:

- 1) Технологія таких уроків повинна значно відрізнятися від звичайних уроків, або навчальних екскурсій.
- 2) Технологія розрахована на отримання дітьми не стільки номінативної, скільки емоційно-образної інформації про природу. Головним напрямом уроків-милування має стати постійне звернення учителя, як до інтелектуальної, так і, насамперед, до емоційно-чуттєвої сфери дитини.
- 3) Процес емоційно-естетичного сприйняття природи залежить від сенсорної культури. Тому потрібно вчасно турбуватися про активізацію чуттєвих аналізаторів дитини, забезпечуючи належну гостроту зору, слуху, тонку диференціацію запахів, дотикових та смакових відчуттів.
- 4) Налагоджуючи безпосередній контакт із природою, необхідно зважати на те, що учні, за своїми віковими особливостями, ще не спроможні споглядати

природу у повному значенні цього слова. Молодший школяр насамперед відчуває у русі, в конкретних діях, тому потрібно забезпечити необхідний діапазон видів діяльності та достатній рівень рухливості дітей у природі. Треба запропонувати дітям різноманітні завдання оцінювального та творчого характеру (музичні та пластичні імпровізації «Уяви: ти – соняшник», «Таночок осіннього листа», словотворчість, роботу з природним матеріалом), а також цікаві форми емоційно-естетичного пізнання навколишнього світу (ігри, змагання, конкурси, трудові справи та ін.). Спілкуючись з живим світом, дитина має змогу заглиблюватися у багатство природних явищ, у їхню невичерпну красу. Вона вбирає в себе звуки, барви й пахощі природи. Прагне розкрити тонкощі доквілля, захоплюється його загадковістю, співчуває всьому живому, одухотворяє його. Тут виявляються особливості ставлення дитини не лише до компонентів природи, а й до самого себе.

5) Першочерговим завданням повинно стати попереднє осмислення учителем естетичного потенціалу природи, споглядання якої планується. Можна відокремити певну естетичну домінанту – переважання конкретних чуттєвих ознак (світло і колір, форма, симетрія, пропорції, ритм, звук, запах і т.д.), що надають особливої виразності тому чи іншому стану природи [5, с. 159].

Таким чином, можна стверджувати, що уроки-милування необхідно організовувати урахувавши індивідуальні особливості дітей, їх бажання, вміння і потреби. Позитивні емоції, отримані дитиною від спілкування з природою, сповнюють до складніших переживань дитини (сприйняття прекрасного, оцінка його). Тому головна мета учителя початкової школи – зберегти і розвинути, надане дитині природою, вміння радіти, дивуватися побаченому, творити свій світ, пізнавати його не тільки розумом, а й почуттями.

У той же час дослідження показало, що для того, щоб процес підготовки майбутніх учителів здійснювався успішніше, необхідно: в зміст фахових дисциплін включити матеріали, орієнтовані на підвищення рівня екологічних знань; ширше використовувати можливості екологічно орієнтованого

потенціалу позааудиторної діяльності; практикувати роботу в екологічних таборах, експедиціях, екскурсіях, які включають не тільки студентів, а й школярів, і охоплюють увесь спектр екологічно доцільних видів діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойчук Ю. Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти: монографія. Суми: Університетська книга, 2008. 357 с.
2. Мелаш В. Д., Молодиченко В. В., Олексенко Т. Д. Навчальні практики з методик викладання природознавства, біології, екології : навч. посіб. Мелітополь, 2012. 332 с.
3. Ніколаєва С. Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія. К.: Слово, 2012. 432 с.
4. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. *Рад. школа*, 1988. 272 с.
5. Шаповалова Т. Г., Мелаш В. Д., Ковальчук К. І. Гармонізуюча енергетика природи : навч.-метод. посіб. Мелітополь, 2016. 324 с.